

РОЗВИТОК МЕДІАКУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розкриваються поняття медіакультури вчителя, її компоненти і показники її розвитку. На основі проведеного дослідження даються рекомендації щодо вдосконалення процесу розвитку медіакультури майбутніх вчителів технологій.

Ключові слова: *медіазасоби, медіатексти, медіаосвіта, медіакультура вчителя.*

Медіа (засоби комунікації) з кожним роком відіграють усе більшу роль у житті людей та в освітньому процесі. Як зазначається у "Концепції впровадження медіаосвіти в Україні", стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та системи мас-медіа нагально потребує цілеспрямованої підготовки особистості до вмілого і безпечного користування ними [1]. Сучасній людині необхідно вміти управляти потоками інформаційних ресурсів, опановувати комунікаційними технологіями та стратегіями їх використання. Тому особливий актуальності набуває проблема становлення медіаосвіти, спрямованої на формування у майбутніх фахівців здатності орієнтуватися у сфері сучасних засобів масової інформації і комунікації.

Медіаосвіта є окремим напрямом освіти, що ставить за мету якнайповніше скористатися освітнім й технічно-комунікаційним потенціалом сучасних засобів масової інформації та допомагає людині усвідомити способи використання масової комунікації в суспільстві: аналізувати медіатексти й критично оцінювати запропоновані в них цінності, політичні, соціальні, комерційні й культурні інтереси, а також створювати власні медіапродукти.

Розвиток новітніх освітніх технологій, формування інформаційної інфраструктури, розробка сучасних електронних комунікацій докорінно змінюють стратегію, напрями професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах. Закони України "Про освіту", "Про вищу освіту", Державна програма "Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці" орієнтують на впровадження широкого спектра інформаційних телекомунікаційних технологій, з метою оновлення змісту, форм і методів навчання студентів та значного підвищення ефективності навчального процесу у вищих педагогічних навчальних закладах. Головною метою "Концепції впровадження медіаосвіти в Україні" є формування у дітей і молоді медіаобізнаності, медіаграмотності і медіакомпетентності відповідно до їхніх вікових та індивідуальних особливостей [1].

Феномен медіакультури інтенсивно досліджується закордонними (Р. Арнхейм, А. Базен, Р. Барт, В. Беньямін, Ж. Дерріда, Ж. Дельоз, Г. Дебор, Г. Маркузе, Л. Мастерман, Т.Дж. Мітчелл, М. Маклюен, С. Жижек, Б. Гройс) і вітчизняними (О. Баранов, І. Дичківська, Л. Зазнобіна, Н. Кирилова, І. Левшин, Г. Онкович, Г. Полічко, Б. Потятинник, В. Робак, А. Спичкін, Ю. Усов, О. Федоров, О. Шаріков) науковцями та теоретиками. За їх переконанням, медіа – це не просто засіб для передачі інформації, це ціле середовище, в якому виробляються, естетизуються і транслюються культурні коди. Сьогоднішні мас-медіа – це інтенсивність інформаційного потоку (насамперед аудіовізуального: телебачення, кіно, відео, комп'ютерна графіка, Інтернет), це засоби комплексного освоєння людиною навколишнього світу в його соціальних, моральних, психологічних, художніх, інтелектуальних аспектах. Медіа-засоби вироблені людством у ході культурно-історичного розвитку і сприяють формуванню суспільної свідомості та соціалізації особистості.

Потенційні можливості медіа у навчально-виховному процесі визначаються їх широким спектром можливостей для розвитку людської індивідуальності: емоцій, інтелекту, творчого мислення, світогляду, естетичної свідомості, активізації знань, отриманих у процесі навчання [3].

Сучасний освітній медіапростір висуває відповідні йому вимоги до професійної підготовки вчителя, серед яких вагомим є володіння майбутнім учителем інформаційно-телекомунікаційними технологіями і методиками презентації навчальної інформації, здатність забезпечувати творчо-пошуковий характер навчання, вміння використовувати мультимедіа технології та медіазасоби у навчально-виховному процесі, тобто володіння високим рівнем медіакультури.

Як свідчать результати досліджень багатьох вітчизняних науковців, проблема підготовки підростаючого покоління до життя в епоху інформаційного суспільства слабо актуалізується в контексті шкільної освіти. Відсутня система підготовки майбутніх вчителів до реалізації задач медіаосвіти. У зв'язку з цим актуальною стає проблема медіакультури вчителя. Вчитель, крім того, що він сам живе в інформаційному суспільстві і є носієм медіакультури, одночасно повинен ще й закладати медіакультуру своїх учнів. Проте, наукових досліджень, присвячених специфіці медіакультури педагогів і її розвитку, поки що недостатньо. А робіт, присвячених розвитку медіакультури майбутніх вчителів технологій, взагалі немає.

Отже, аналіз досліджень, присвячених розвитку медіакультури майбутніх вчителів, виявив суперечності: між нагальною потребою підвищення рівня медіакультури педагогів та реальними можливостями вирішення даної проблеми у вищій школі; між вимогами інформаційного суспільства та медіапростору до нових професійно-педагогічних функцій вчителя та традиційним підходом до його

підготовки в системі вищої педагогічної освіти; між дидактичними можливостями засобів медіа і недостатнім рівнем їх використання в процесі підготовки майбутніх учителів, і зокрема вчителів технологій.

Педагог, який володіє медіаграмотністю, буде мати можливість заохочувати та розвивати в учнів проблемне мислення, пов'язане із медіа, спонукати до самостійного пошуку медіаінформації, розвивати здібності використовувати численні медіаджерела для вирішення навчальних завдань, міркувати над власним медійним досвідом та ін. Майбутні педагоги мають усвідомити та принести до школи нові ідеї, сучасне знання про інформаційні технології та ЗМІ. Медіаграмотність майбутнього вчителя передбачає знання закономірностей сприйняття і розуміння інформації, психологічних аспектів впливу медіа на спосіб життя, стосунки та цінності особистості, використання ключових концепцій медіаосвіти для аналізу медіатекстів, формування умінь і навичок пошуку інформації, інтерпретації та критичного аналізу медіатекстів, створення власних медіатекстів, адекватних завданням і умовам комунікації.

Останнім часом на вирішення проблем медіаосвіти майбутніх педагогів спрямовані зусилля багатьох науковців. Узагальнивши їх напрацювання та власний досвід, можемо дати визначення медіакультури вчителя і виділити її компоненти. Науковцями встановлено, що медіакультура ускладнюється в професійній сфері, тому медіакультура вчителя повинна включати специфічні елементи професійно-педагогічної культури, що є умовою здійснення ним медіаосвіти учнів та їх батьків.

Отже, ми розуміємо медіакультуру вчителя як здатність вчителя ефективно взаємодіяти з засобами масової інформації (мас-медіа), розуміти вплив ЗМІ на цінності і спосіб життя сучасних дітей та юнацтва, адекватно і творчо використовувати медіатексти у власній професійно-педагогічній діяльності.

Компоненти медіакультури вчителя такі:

- загальна обізнаність щодо мас-медіа і закономірностей їхнього функціонування в сучасному медіареальному світі;
- загальна технічна медіаграмотність, практичні вміння щодо пошуку і засвоєння медіаінформації;
- здатність до адекватного сприймання, фільтрації, критичного осмислення, інтерпретації й оцінювання медіаінформації, наявність власної незалежної позиції щодо будь-яких медіатекстів;
- знання і аналіз впливу мас-медіа на спосіб життя, поведінку і цінності сучасної людини і, особливо, дітей та юнацтва;
- уміння правильно оцінювати навчально-виховні можливості різних медіатекстів і використовувати їх для цілей навчання, виховання, розвитку учнів і зокрема формування їхньої медіакультури;
- творчі вміння в галузі медіа – уміння створювати власні різноманітні медіапродукти, в тому числі навчально-виховного змісту.

Визначені нами складові компоненти медіакультури вчителя повною мірою стосуються також вчителя трудового навчання і технологій.

З метою встановлення рівня розвиненості медіакультури майбутніх вчителів технологій нами було проведено дослідження на технологічному факультеті Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка.

Завдання дослідження полягали в тому, щоб: 1) з'ясувати, ступінь розвиненості компонентів медіакультури майбутніх вчителів технологій; 2) встановити динаміку змін у розвитку окремих компонентів медіакультури майбутніх вчителів технологій до і після вивчення ними курсу "Технічні засоби навчання"; 3) виявити недоліки в організації навчального процесу з метою встановлення причин недостатнього розвитку компонентів медіакультури студентів; 4) розробити рекомендації щодо вдосконалення процесу розвитку медіакультури майбутніх вчителів технологій.

Для розв'язання поставлених завдань нами використовувались такі емпіричні методи дослідження: аналіз нормативної документації технологічного факультету ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка (навчальних програм), анкетування студентів III і IV курсів; відвідування занять, спостереження за діяльністю студентів і викладачів.

Виходячи з основних складових медіакультури майбутнього вчителя технологій, ми виокремили такі показники її сформованості:

- контактний показник – свідчить про частоту контактів студента з різними медіа і уміння орієнтуватися в медіатекстах;
- мотиваційний показник – визначає провідні мотиви взаємодії студента з медіа – гносеологічні, емоційні, терапевтичні, релаксуючі та ін.;
- понятійний показник – відповідає за теоретичні знання майбутнього вчителя в галузі медіа, тобто знання історії і теорії медіа, закономірностей їх функціонування, володіння спеціальною термінологією медіакультури, знання способів і правил створення медіатекстів та ін.;
- операційний показник – вказує на рівень володіння студентом інформаційно-комунікаційними технологіями, тобто уміння працювати з різними медіазасобами (технічний аспект), знаходити потрібну інформацію і відсторонюватися від непотрібної, виділяти головне;
- оцінний показник – демонструє уміння студента аналізувати медіатексти, давати їм емоційну і критичну оцінку на основі загальноприйнятих норм і особистих переконань;

– креативний показник – свідчить про творчі уміння студента в галузі медіа, тобто уміння самостійно створювати різні медіапродукти навчально-виховного змісту (мультимедійні презентації, відеофільми, аудіозаписи, освітні Web-сайти тощо).

Наше дослідження було спрямоване на визначення рівня медіакультури майбутніх вчителів технологій саме за цими показниками.

Результати проведеного нами анкетування підтвердили загальну тенденцію у розвитку сучасних ЗМІ, де перше місце по значимості впливу на молодь займає Інтернет як універсальний і доступний каталог усіх інших засобів інформації. Для більшості студентів Інтернет насамперед дає змогу спілкуватися, шукати потрібну інформацію та відпочивати. Телебачення ж як засіб інформації у житті сучасних студентів відходить на другий план і не викликає особливого інтересу у них – більше половини опитаних телевизор дивляться рідко і дуже мало. Найбільшою популярністю серед студентів як третього, так і четвертого курсів користуються новини, музичні і розважальні телепередачі та художні фільми. Приємно, що студенти четвертого курсу віддають перевагу науково-популярним і документальним фільмам, що може свідчити про більш високий рівень їх медіаграмотності у порівнянні зі студентами молодших курсів.

Окрім питання анкети мали на меті виявити уміння студентів "фільтрувати" інформацію, яку подають ЗМІ, критично осмислювати її з позиції власного розуміння істини та протистояти маніпулюванню свідомістю. Ці уміння є одними з головних компонентів медіакультури особистості. Результати опитування показали, що студенти четвертого курсу проявляють значно більшу критичність до інформації, яку подають ЗМІ, у порівнянні зі студентами третього курсу і частіше замислюються над тим, що засоби масової інформації вправно маніпулюють свідомістю людей, відволікаючи від головних проблем життя.

Що стосується здатності майбутніх вчителів створювати власні медіапродукти, то, за даними анкетування, найулюбленішим видом медіапродукції для опитаних студентів є презентації і фото. Відеофільми, анімацію, аудіотреки і Web-сайти студенти знають як створити і можуть це зробити за необхідності, причому студенти четвертого курсу у порівнянні зі студентами третього курсу мають значно вищий рівень умінь у створенні медіапродукції.

Результати проведеного дослідження спонукали нас замислитися над можливими способами вдосконалення медіакультури майбутніх вчителів технологій і дали підстави сформулювати деякі рекомендації.

Оскільки провідним навчальним курсом у розвитку медіакультури майбутніх учителів технологій є "Технічні засоби навчання" (зокрема на технологічному факультеті ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка), варто доповнити його теоретичним і практичним медіаосвітнім змістом, а саме:

1) на лекціях ознайомити студентів із поняттям "медіакультура особистості" і "медіакультура вчителя" та розшифрувати їх компоненти; до змісту лекцій включити відомості про основні мас-медіа – фотографію, кіно, телебачення, відео, розкрити історію їх появи і розвитку та вплив на суспільну свідомість;

2) спрямовувати студентів на виконання творчих робіт – медіапродуктів навчально-виховного змісту (мультимедійних презентацій, аудіо- і відеофільмів);

3) здійснювати спільний перегляд навчальних, науково-популярних і документальних фільмів і телепередач, а також відеофільмів і навчально-виховних презентацій, виконаних студентами минулих років, з подальшим обговоренням і детальним психолого-педагогічним аналізом;

4) ознайомити майбутніх учителів технологій із структурою і змістом основних освітніх порталів і сайтів для вчителів, таких як <http://trudove.org.ua>, <http://osvita.ua>, <http://www.teacher.in.ua> та ін.;

5) практикувати самостійну підготовку студентами розгорнутих доповідей-рефератів на теми, пов'язані з медіакультурою і медіаосвітою.

Використані джерела

1. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні // Соціальний педагог. – 2011. – № 8 (серпень). – С. 3-7.
2. Стерденко С. У пошуках форм розвитку медіа-культури молоді / С. Стерденко // Соціальний педагог. – 2009. – № 10 (жовтень). – С. 34-47.
3. Фёдоров А.В. Развитие медиакомпетентности и критического мышления студентов педагогического вуза. Монография. – М.: Из-во МОО ВПП ЮНЕСКО "Информация для всех", 2007. – 616 с.

Рыскун О.

DEVELOPING THE MEDIA CULTURE IN FUTURE TEACHERS OF TECHNOLOGIES

In the article the concept of teacher's media culture, its components and indexes of its development open up. On the basis of the conducted research the recommendations in relation to perfection of process of developing the media culture in future teachers of technologies are given.

Key words: *media facilities, media texts, media education, teacher's media culture.*

Стаття надійшла до редакції 15.10.12